

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego
dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2025/2026
ETAP SZKOLNY**

I. Zakres umiejętności

Umiejętności wymagane od uczestników Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego opisane są w podstawie programowej dla przedmiotu język polski dla szkoły podstawowej –

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz.U. 2017 poz. 356, ze zm.).

II. Zakres treści

Zakres treści Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego jest zgodny z treściami podstawy programowej dla przedmiotu język polski dla szkoły podstawowej.

I stopień (ETAP SZKOLNY)

I. Uczestnicy powinni wykazać się wiedzą i umiejętnościami wskazanymi w podstawie programowej przedmiotu język polski na II etapie edukacyjnym obejmującym klasy IV – VIII szkoły podstawowej, tj.

KLASY IV–VI

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
- 2) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach;
- 3) rozpoznaje czytany utwór jako baśń, legendę, bajkę, hymn, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę i powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania np. obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy; 4) zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, uosobienie, ożywienie, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, apostrofę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określa ich funkcje;
- 5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motta, puenty, punktu kulminacyjnego;
- 6) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę i refren;
- 7) opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;

- 8) odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze;
- 9) charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach;
- 10) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze;
- 11) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
- 12) określa tematykę oraz problematykę utworu; wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne;
- 14) nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- 15) objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
- 16) przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia;
- 17) wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze;
- 18) wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera.

2. Odbiór tekstów kultury.

Uczeń:

- 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- 2) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio;
- 3) określa temat i główną myśl tekstu;
- 4) dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- 5) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- 6) odróżnia informacje o faktach od opinii;

II. Kształcenie językowe.

Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik) i określa ich funkcje w tekście;
- 2) odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych;
- 3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na -no, -to, konstrukcje z się; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- 4) rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi;
- 5) rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;
- 6) stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;
- 7) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki oraz używa ich we właściwych kontekstach;

- 8) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);
- 9) określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
- 10) rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu;
- 11) rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące oraz stosuje je, uwzględniając cel wypowiedzi;
- 12) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- 13) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

- 1) wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- 2) posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny;
- 3) używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- 4) rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi;
- 5) rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- 6) rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie jego funkcje w tekście;
- 7) dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- 8) rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- 9) zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) identyfikuje tekst jako komunikat;
- 2) identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- 3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- 4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała);
- 5) rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba, akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów;
- 6) stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi;
- 7) rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady.

Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni;

2) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, znaku wykrzyknika, cudzysłowu, dwukropka, średnika, nawiasu.

III. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

- 1) rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji;
- 2) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny;
- 3) zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
- 4) dokonuje selekcji informacji;
- 5) rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję.
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w formach gatunkowych: dialog, opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis (w tym opis przeżyć wewnętrznych), dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;
- 3) tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;
- 6) tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji;
- 7) rozróżnia współczesne formy komunikatów i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej;
- 8) wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach.

KLASY VII i VIII

Uczeń spełnia wymagania określone dla klas IV–VI.

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju;
- 2) rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: komedia, fraszka, pieśń, tren, ballada, epos, tragedia – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;
- 3) wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog; 4) rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, inwokację, symbol, alegorię i określa ich funkcje;
- 5) zna pojęcie komizmu oraz określa jego funkcje;
- 6) zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach;
- 7) określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji;
- 8) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich;

9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi;

10) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny.

2. 1. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;

2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;

3) interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);

4) dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa;

6) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury;

7) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

II. Kształcenie językowe.

Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) rozumie mechanizm upodobnień fonetycznych; rozumie rozbieżności między mową a pismem

2) rozpoznaje wyraz podstawowy i wyraz pochodny; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaj formantu, wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń;

3) zna zasady tworzenia wyrazów złożonych;

4) rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;

5) rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;

6) odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie; 7) rozumie i stosuje zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu.

Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone, określa ich funkcje w tekście;

2) rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;

3) zna sposoby wzbogacania słownictwa;

- 4) rozumie znaczenie homonimów;
- 5) rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu;
- 6) rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny.

Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 1) rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach;
- 2) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
- 3) rozumie, na czym polega błąd językowy.

Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych;
- 2) poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne;
- 3) poprawnie zapisuje samogłoski ustne i nosowe, spółgłoski twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne;
- 4) zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- 1) funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
- 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi;
- 3) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych;
- 4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
- 5) odróżnia przykład od argumentu;
- 6) przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
- 7) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 8) rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi.
- 9) tworzy spójne wypowiedzi w formach gatunkowych: rozprawka, przemówienie, wywiad;
- 10) wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym streszcza i parafrazuje;
- 11) formułuje pytania do tekstu.

IV. Wykaz literatury obowiązującej uczestników na etapie szkolnym:

1. Wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, o Syzyfie, o Demeter i Korze, o Dedalu i Ikarze, o Heraklesie, o Tezeuszu i Ariadnie, o Orfeuszu i Eurydyce
2. Wybrane przypowieści ewangeliczne, w tym o siewcy, o talentach, o pannach roztropnych, o miłosiernym Samarytaninie
3. Ignacy Krasicki, wybór bajek
4. Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. II
5. Juliusz Słowacki, *Balladyna*
6. Aleksander Fredro, *Zemsta*
7. Wybór poezji XX i XXI wieku, w tym utwory K.K. Baczyńskiego, K.I. Gałczyńskiego, L. Staffa, J. Tuwima, K. Wierzyńskiego, J. Lechonia, Z. Herberta, T. Różewicza, W. Szymborskiej, Cz. Miłosza, J. Twardowskiego
8. Charles Dickens, *Opowieść wigilijna*.

Zalecana literatura dla nauczycieli i uczniów:

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. A. Surdej, B. Surdej, *Język polski. Ćwiczenia redakcyjne. Część 1-2. Szkoła podstawowa*, Warszawa 2017
3. M. Bańko, *Polszczyzna na co dzień*, Warszawa 2013
4. B. Cząstka – Szymon, *Mały słownik terminów gramatycznych*, Warszawa 2015
5. M. Kuziak, *Jak pisać po polsku*, Łódź 2004
6. K. Andryczuk, D. Fiećko, *Popularny słownik gatunków literackich*, Poznań 2013
7. W. Herman, *Interpunkcja i składnia*, Warszawa 2015
8. A. Stypka, *Ćwiczenia gramatyczne w klasach IV-VIII*, Warszawa 1987
9. W. Mizerski (red.), *Język polski. Encyklopedia w tabelach*, Warszawa 2000
10. *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*, pod red. A. Markowskiego, Warszawa 2012
11. *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, pod red. E. Polańskiego, Warszawa 2012
12. <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/slownik-poprawnej-polszczyzny;13395.html>